

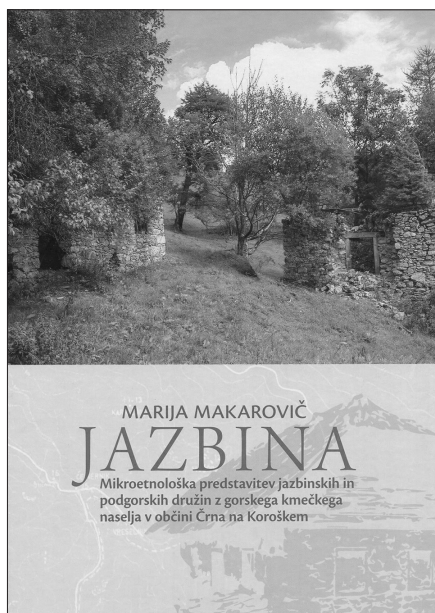
preverila, na podlagi svežih terenskih izkušenj nekatere zapise rekonstruirala ali jih dodala in delo nadgradila, da je »boljše od originala«.

Izdano publikacijo sta avtorja sestavila iz obsežne zapuščine Hrovatinovega gradiva, poleg skeniranih izvirnih terenskih beležk sta uredila ter prepisala tudi zapiske iz leta 1949. Marino Kranjac je zapise združil v razumljive notografirane zapise, saj je Radoslav Hrovatin besedila zapisoval v en zvezek, melodije pa v drugega. Avtorja sta vse dopolnila s komentarji in izsledki lastnih terenskih raziskav. V publikaciji je zabeležena zgodovina raziskanih krajev ter okoliščine in zgodovinska umestitev takratnega raziskovanja. Tako na primer izvemo, da so med zbranimi in zapisanimi pesmimi zapisovalci zaobšli istrobeneške in tržaškoitalijanske pesmi, ki so bile in so še žive na tem obmejnem področju. In čeprav je etnolog Milko Matičetov zapisal, da »kjerkoli bi nam delo narekovalo, da vstopimo v italijansko hišo, bomo prekoračili ta prag z nezmanjšanim zanimanjem, sporazumevali se

bomo italijanski, a v arhivih ekipe pa bodo tudi ti italijanski zapiski na razpolago vsakemu resnemu povpraševalcu«, teh pesmi v Hrovatinovih zapiskih ni. Prav tako so beležke ostale prazne po obiskih obmorskih mest, saj so imela mesta še romanski pečat, novi, povojni priseljenci pa raziskovalcem niso bili zanimivi, saj je bila raziskava namenjena iskanju živeče, predvsem slovenske starožitnosti in zlasti zbiranju gradiva po slovenskem podeželju. V knjigi so predstavljene tudi glasbene in dialektološke raziskave, ki so sledile prvi sistematični raziskavi Etnografskega muzeja, ter njihovi rezultati, navedene pa so tudi spremembe, ki jih je ob svoji zadnji dialektološki raziskavi, opravljeni leta 2016, zabeležila Suzana Todorović. Prepisom Hrovatinovih zapisov so dodana tudi narečna poimenovanja, na koncu monografije pa je še slovar narečnih izrazov za večjo razumljivost zbranega gradiva. Celotno knjigo bogatijo ilustrativne fotografije, večina prav iz prvega povojnega raziskovanja v Istri, ki jih hrani arhiv Slovenskega etnografskega muzeja. Mo-

nografija nas tako popelje po tem delu Istre in odstira ta svet skozi čas ter se zaključi z zelo kratkim sklepom.

V znanstveni publikaciji *Narečje ter ljudsko glasbeno in plesno izročilo v Dekanih z okolico nekoč in danes* bodo domačini po sedmih desetletjih le prebrali, kako se je govorilo in pelo na njihovih domačijah v letih po drugi svetovni vojni – spomin na te raziskovalne obiske iz Ljubljane, ki so bili za domačine zelo pomemben dogodek, kot tudi organizacija prireditve Brško opasilo, ki je opisana v knjigi, se je med ljudmi namreč ohranjal še dolga desetletja. Knjiga je bogat vir podatkov za celotno Istro, pa tudi za širši slovenski, italijanski in hrvaški prostor. Bralce bo našla tako med znanstvenim in strokovnim občinstvom kot tudi med ljubitelji glasbe in narečij. Objavljeno glasbeno gradivo pa je tudi bogat vir za vse ustvarjalce in poustvarjalce, ki želijo nadgraditi znanje in obogatiti svoj glasbeni repertoar.

MARIJA MAKAROVİČ: *Jazbina: Mikroetnološka predstavitev jazbinskih in podgorskih družin z gorskega kmečkega naselja v občini Črna na Koroškem*

Občina Ravne na Koroškem, Črna na Koroškem 2019, 845 str.

Etnologinji dr. Mariji Makarovič leta ne pridejo do živega. Pri devetdesetih je po štirih letih raziskav izdala več kot osemsto strani dolgo – in kot je pisalo na poštni ovojnici, 2,260 kg težko – etnološko študijo o Jazbini, eni od gorskih naselbin v občini Črna na Koroškem, ki se ponaša s čudovito pokrajino dolin Tople, Koprivne, Javorja, Bistre, Podpece in še kakšne. Ta gorski svet pomeni, da je morala avtorica narediti veliko terenskega dela na ne-

ravno položnih krajih. Jazbina je položena na pobočje od Uršlje Gore, se pravi od Podgore, proti Mežiški dolini, natančneje proti Žerjavu, nad katerim leži tudi danes že zaraščeni Pogorelec, znan po romanu Prežihovega Voranca *Požganica*. Marija Makarovič mimogrede omeni, da je bil prav ta roman – poleg priznanja, ki ji ga je podelila Občina Črna za številna dela o Črni in Črnjanih ter nasploh o Koroški – glavni povod za to, da se je lotila tega

* Milan Vogel, univ. dipl. etnolog in prof. slovenščine, upokojeni komentator v kulturni redakciji Dela; mavcmilan@gmail.com. Besedilo je bilo v zvočni obliki predvajano 28. aprila 2021 na 3. programu Radia Slovenija v oddaji »S knjižnega trga«, za katero je bilo prvotno tudi napisano. Tu ga objavljamo z malenkostnimi spremembami.

napornega dela. Občina je knjigo tudi založila, pomemben delež pa so dodali družina Repanšek iz Črne in avtor svežih fotografij naselbin Jan Černetič. Po zaslugi Andreja Kneza je knjiga tudi grafično zgledno urejena.

Monografija je razdeljena na dva dela. V prvem avtorica po res dolgem in vztrajnem brskanju po arhivih in katastrih analizira zgodovinska dogajanja na tem območju, omembe kmetij in rodovnike na njih ter vsakdanje življenje in s tem povezane navade ali, kot bi lahko tudi rekli, šege, ki so se posebej z uvedbo mehanizacije bistveno spremenile. V ta del so seveda vključeni tako vsakdan, ki zajema običajna kmečka dela in opravila, od recimo košnje in vrtnih del, kot tudi krsti, ohceti in sedmine po pogrebih. Gospodarstvo je temeljilo predvsem na poljedelstvu in živinoreji, le malo kmetij je imelo tudi gozd, saj ga po nacionalizaciji gozdov pliberških grofov Thurnov po nastanku prve Jugoslavije niso podelili kmetom. Ti so se morali za preživetje zaposliti v gozdarstvu ali v rudniku svinca v Mežici. Zato je bilo v Jazbini tudi nekaj rudarskih koč. Na večjih kmetijah so

imeli »posle«, torej dekline in hlapce, od katerih so se nekateri kljub takratnim prepovedim tudi poročili. Izredno visoko je bilo število nezakonskih otrok. Ena izmed dekel jih je imela osem, in to vsakega z drugim očetom. Obravnavano območje je obsežno, tako da je del ozemlja nekaj časa spadal pod župnijo Prevalje, dokler niso nekaterih kmetij, med drugim na primer tudi kmetijo Karničnik, priključili današnji občini Črna. Prvi znani Jazbinec je bil Peter iz Jazbine, omenjen v urbarju leta 1505, rodovniki družin oz. sledenje družinam in njihovem načinu življenja na posameznih kmetijah pa temelji na matičnih, rojstno-krstnih, poročnih in mrliških knjigah župnij Črna, Javorje in Prevalje.

Drugi del knjige obravnava posamezne kmetije oz. naselbine v Jazbini in Podgori. Vseh je trideset, a stalno naseljenih in obdelanih je le še šest. Avtorica jih je zato ločila na obdelane, ki jih zaradi zanimivih hišnih imen navajam: Hlevnik, Hober, Lavtar, Močivnik, Krničnik, Čemernik in Mrdavšič. V drugem poglavju obravnava kmetije in kajže z obdelanim vrtom, v tretjem

v vikende spremenjene kmetije in kajže, sledijo opuščene kmetije, tem pa še kmetije in kajže, zarasle z gozdom, predvsem na območju Pogorevca oz. Prežihove Požganice in Obretanovega vrha. Arhivski viri so nadgrajeni s številnimi pogovori z ljudmi, ki še živijo v Podgori in Jazbini ali pa so se od tam zaradi različnih razlogov razselili po Mežiški dolini in drugam po Sloveniji. Pomembno je tudi arhivsko gradivo, ki ga je v osemdesetih letih s peresom zapisal in fotografiral takratni ravnatelj Delavskega muzeja Ravne Alojz Krivograd. Zanimivo je, da to sploh ni bil zaprt prostor. Ljudje, zlasti otroci, so se družili tudi med dvournno hojo v šolo, odrasli med hojo v cerkev, presenetljivo veliko ljudi pa se je tja preselilo s štajerske strani, iz Šoštanja ali Belih vod. Šola v Javorju, ki so jo pred nekaj leti zaprli, je veljala za najvišje ležečo šolo v Sloveniji.

Monografija Jazbina je tako eden redkih in zglednih primerov prikaza življenja naselij, ki počasi ugašajo in se zaraščajo.

MIHA PREINFALK, MIJA OTER GORENČIČ in RENATA KOMIĆ MARN (ur.): *Grad Turjak*.

Založba ZRC (Castellologica Slovenica; 2), Ljubljana 2020, 1.276 str. (2 zvezka).

Pri Založbi ZRC, v zbirki Castellologica Slovenica 2, je leta 2020 izšla znanstvena monografija *Grad Turjak*. Posvečena je spominu na umetnostna zgodovinarja, konservatorja in kastelologa Ivana Komelja in Ivana Stoparja, ki sta si po drugi svetovni vojni več desetletij prizadevala za ohranitev, obnovo in znanstveno raziskovanje gradu Turjak. Nastala je v okviru raziskovalnih programov »Slovenska umetnostna identiteta v evropskem okviru« (Umetnostnozgodovinski inštitut France Stele ZRC SAZU) in »Temeljne razi-

skave slovenske kulturne preteklosti« (Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU). Finančno so jo podprli Občina Velike Lašče in člani rodbine Auersperg. V monografiji v dveh knjigah, na skupaj 1.276 straneh, 21 avtoric in avtorjev iz zornih kotov različnih ved predstavi zgodovino in sedanost gradu Turjak in rodbine Turjaških.

Izvor rodbine je mogoče uvrstiti v 11. stoletje, in sicer naj bi najverjetneje izvirali iz Bavarske. Najmočnejši pečat so Auerspergi pustili v 16. stoletju, ko je bil grad Turjak simbolno središče

protestantizma, prav tako pa je bila pomembna njihova vloga v boju proti Turkom. V bojih odsekani in nagačeni glavi Herbarda Turjaškega in Friderika Višnjegorskega sta bili do druge svetovne vojne na gradu relikviji. Grad se v pisnih virih prvič izrecno omenja leta 1220, torej pred 800 leti, njegovi začetki pa so še starejši, domnevno segajo v sredino 11. stoletja. V nadaljevanju so predstavljeni posamezni deli monografije.

V prvi knjigi Miha Preinfalk v prispevku *Grad Turjak* in rodbina Auersperg

* Tadeja Primožič, dr. etnologije, zunanja sodelavka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; tadeja.primozic@guest.arnes.si.